

Kocatepe İslami İlimler Dergisi
Journal of Kocatepe Islamic Sciences

e-ISSN: 2757-8399

Cilt/Volume: 4 Sayı/Issue: 1 (Haziran/June 2021): 214-219

Din Eğitimi ve Öğretimi Açısından Ahiret Bilinci, yazar Banu Gürer (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2020). 188 Sayfa, ISBN: 9789758646876

The Awareness of the Hereafter in Terms of Religious Education and Teaching, by Banu Gürer, (İstanbul: Çamlıca Publications, 2020), 188 Pages, ISBN: 9789758646876

Esmâ Akgün Özçelik

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi
University of Sakarya Graduate School of Social Sciences Graduate Student
esmaakgunozcelik@gmail.com
Sakarya, Turkey
orcid.org/0000-0001-8609-1609

Makale Bilgisi/Article Information

Kitap Değerlendirme/Book Review
Geliş Tarihi/Received: 20.04.2021
Kabul Tarihi/Accepted: 7.05.2021
Yayın Tarihi/Pub Date: 30.06.2021

Atıf/Cite as

Akgün Özçelik, Esmâ. "Din Eğitimi ve Öğretimi Açısından Ahiret Bilinci, yazar Banu Gürer (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2020). 188 Sayfa, ISBN: 9789758646876", *Kocatepe İslami İlimler Dergisi* 4/1 (Haziran 2021), 214-219.

Akgün Özçelik, Esmâ. "The Awareness of the Hereafter in Terms of Religious Education and Teaching, by Banu Gürer, (İstanbul: Çamlıca Publications, 2020), 188 Pages, ISBN: 9789758646876", *Journal of Kocatepe Islamic Sciences* 4/1 (June 2021), 214-219.

İntihal/Plagiarism

Bu yazı, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi/This study has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Published by

Afyon Kocatepe University, Afyonkarahisar, 03100, Turkey.

kiid@aku.edu.tr

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/kiid>

Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

***Din Eğitimi ve Öğretimi Açısından Ahiret Bilinci*, yazar Banu Gürer (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2020). 188 Sayfa, ISBN: 9789758646876**

Öz

İnsanın anlam arayışı hayatının hemen hemen her evresinde sürmektedir. Ölüm ve sonrasını kapsayan ahiret hayatı, bireyin bu anlam arayışında çok önemli bir konumdur. Ahiret inancı noktasında incelediğimiz “Din Eğitimi ve Öğretimi Açısından Ahiret Bilinci” isimli eser Banu Gürer tarafından kaleme alınmış olup eserde günümüz yüksek din eğitimi kurumları olan İlahiyat Fakültelerinde verilen eğitimde, ahiret inancının ne derece hayata yansıtıldığı, bu inancın bilince dönüşmesi meselesi ve öğrenciler üzerindeki etki boyutu anket ve mülakat yöntemlerine dayalı çalışmalar ile çeşitli açılardan ortaya koyulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kitap Değerlendirme, Din Eğitimi, Din Öğretimi, Ahiret İnancı, Ahiret Bilinci.

***The Awareness of the Hereafter in Terms of Religious Education and Teaching*, by Banu Gürer, (İstanbul: Çamlıca Publications, 2020), 188 Pages, ISBN: 9789758646876**

Abstract

Man's search for meaning continues in almost every stage of his life. The life of the hereafter, including death and its aftermath, is in a very important position in the individual's search for this meaning. The book titled "The Awareness of the Hereafter in terms of Religious Education and Teaching", which we examined at the point of belief in the hereafter, was written by Banu Gürer, and in the work, the extent to which the belief in the hereafter is reflected to life in the education given in today's higher religious education institutions; and interview methods have been demonstrated from various angles by his studies.

Keywords: Book Review, Religious Education, Religious Teaching, Belief in the Hereafter, Awareness of the Hereafter.

İnsanın anlam arayışı hayatının hemen hemen her evresinde sürmektedir. Yaşama amacını öğrenmek ve hayati anlamlandırmak arzusu ile kişi, çeşitli evrelerden geçmekte ve zihnindeki sorulara cevap aramaktadır. Ölüm ve sonrasını kapsayan ahiret hayatı, bireyin bu anlam arayışında çok önemli bir konumdur. Ahiret inancının, kişinin dünya hayatını düzenlemesi açısından çok kapsamlı bir işlevi vardır. Bu inanç, çoğu dine Tanrı'ya olan inançtan hemen sonra zikredilmektedir. İslam dini için de aynı durum söz konusudur. İslam dini Müslümanlara ahirete inanmalarını şart koşturmakta ve dünya hayatlarını bu inanç çerçevesinde yaşamaları için teşvikte bulunmaktadır. Ancak ahirete imanın inananlar tarafından içselleştirilip içselleştirilmediği, inanan bireyin ahiret bilincine sahip olup olmadığı ve ahiret şuuruyla yaşayıp yaşamadığı meselesi üzerinde çokça düşünülmesi gereken bir meseledir. Ahirete iman, inanan kişinin hayatını düzenlemesinde önemli bir etken olmalıdır. Fakat ahiret inancının hayata geçirilememesi, daha geniş bir ifade ile bilinç denilen seviyeye ulaşamayıp sözde kalması birçok ahlaki problemi beraberinde getirmektedir. (s.18) Değerlendireceğimiz “Din Eğitimi ve Öğretimi Açısından Ahiret Bilinci” isimli eser Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı'nda görev yapmakta olan Doç. Dr. Banu Gürer tarafından kaleme alınmıştır. Yazar, eserinde günümüz yüksek din eğitimi kurumları olan İlahiyat Fakülteleri'nde verilen eğitimde ahiret inancının ne derece hayata yansıtıldığını ve öğrenciler üzerindeki etki boyutunu çeşitli açılardan ortaya koymaya çalışmaktadır.

Eser; giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın amacı, konusu, yöntemi, problemleri ve sınırlılıkları gibi konular açıklanmıştır. (s.17-25) Birinci bölümde ise ahiret inancı, ahiret bilinci ve din eğitimi-öğretimi konuları anlatılmış, bu meseleler genel olarak İslam dini çerçevesinde ele alınmış ve konu ile ilgili İslam'da ahiret ile ilgili kavramlara değinilmiştir. (s.27-86) İkinci bölümde araştırmanın verileri yorumlanarak ilahiyat öğretimi ve ahiret bilinci arasındaki ilişkiler ortaya konulmuştur. (s.87-175) Sonuç kısmında kitabın genelinde ulaşılan sonuçların kısa bir özeti yapılarak değerlendirme sunulmuş, birkaç tavsiye ve kaynakça ile eser sonlandırılmıştır. (s.177-188)

Yazar, ahlaki sıkıntıların temelinde ahiret bilincinin olmaması ve ahiret inancının hayata yansıtılmaması meselesinin yattığını vurgulamaktadır. (s.13) Bu bağlamda eserde Türkiye'deki yüksek din eğitimi alan insanların ahiret bilinci ile ilgili ne düşündükleri, İlahiyat Fakülteleri'nin, öğrencilerine ahiret bilinci adına ne kattığı iki alan araştırması ile ortaya konulup değerlendirilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın amacı yazarın kendi ifadeleri ile "ahiret inancının, din eğitimi açısından davranışlarımızı şekillendiren ahlaki bir bilinç olarak nasıl ele alınabileceği ve buradan hareketle ahiret bilincinin din eğitiminde bir değer kabul edilip edilemeyeceği üzerine tartışmaktır". (s.19) Yöntem olarak, doküman inceleme, nitel ve nicel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Yazar, eserinde ilahiyat tahsilinin ahiret bilinci konusunda yeteri kadar etkili olmadığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle de çalışmanın ana hipotezi "İlahiyat fakültesi öğrencilerinin ve mezunlarının ahiret bilinçlerinin şekillenmesinde ilahiyat öğrenimleri etkili derecede rol oynamamaktadır" olarak zikredilmiş ve alt hipotezler bu bağlamda oluşturulmuştur. (s.22)

Birinci bölümde "Ahiret İnancı, Ahiret Bilinci ve Din Eğitimi-Öğretimi" başlığı altında İslam dininde ahiret inancının mahiyeti kapsamında ahiret inancı ile ilgili kavramlar açıklanmış, ahiret ile bağlantıları kısaca ortaya koyulmuştur. Ahiret inancı, Kur'an-ı Kerim'de çoğu kez Allah'a imandan hemen sonra zikredilmiştir. İnsan, en bilindir ifade ile kulluk yapmak için yaratılmıştır. Kulluk, sadece belli saatleri kapsayan bir uygulama değil, insanın her anını içine alan sorumluluğunun farkında olması ve inancının gereklerini yerine getirmesidir. (s.33) İşte ahiret bilinci tam da burada konuşulması gereken bir meseledir. İnsan, ahiret bilincine sahip olduğu takdirde sorumluluklarını doğru bir şekilde yerine getirebilecek ve ahiretin tarlası olan dünyada ektiği iyi davranışları ahirette biçecek ve dünyadaki amacını gerçekleştirebilecektir. Ahiretin inşası, dünyanın inşasına bağlıdır. Kur'an, muhababından bu inşayı yaparken her zaman "Allah rızası" kavramının merkezde olmasını istemiştir.

Ahiret denilince akla dünya hayatından ahirete bir kapı mahiyetinde olan ölüm, ölümden dirilişe kadar olan berzah ve kabir, ahiretin başlangıcı kıyamet, mahşer ve dünyada yapılanların karşılığı olarak bize sunulan cennet ve cehennem kavramları gelmektedir. Yazar, birinci bölümde bu kavramları terim ve sözlük anlamlarını vererek ve ayet ve hadislerden örnekler getirerek açıklamıştır. (s.42-69) Bu noktada araştırma bulgularının verilmesinden önce bu kavramların açıklanması araştırmaya giriş mahiyetinde oldukça faydalı ve gerekli olmuştur.

Ahiret algısı kültürümüzde ayetlerden ziyade hadisler, hadis kaynaklarından oluşturulmuş eserler, gerçekçi olmayan bilgiler ve buna bağlı algılar çerçevesinde şekillenmiştir. Bu açıdan bakıldığında ahiretin mahiyetinden ziyade maddi yönünün öne çıkarıldığı görülmektedir. Korku ve gerilim, ahiret denilince hissedilen ilk duygular olmuşlardır. Doğal olarak insan korktuğu şeyden uzaklaşmaktadır. Din eğitimi bu noktada önem arz etmektedir. Faydalı bir din eğitimi ile insanlara ahiretin ve ölümün hikmeti anlatılmalı ve ahiret bilinci kazandırılarak ahlaki şuur oluşturulmalıdır. Ahiret bilinci, insanın içten bir motivasyonla tutum ve davranışlarına şekil vermesi açısından oldukça önemlidir. (s.72) Bu bilinç, insanın iyi davranışları yapmasında ve kötü davranışlardan kaçınmasında belki de en önemli etkidir. Çünkü kişinin yapılan iyi veya kötü her davranışın bir karşılığı olduğunu bilmesi o minvalde hareket etmesini sağlar.

Yazara göre ahiret bilincinin, insanı ahlaki davranışa sevk etme doğrultusundaki işlevleri; farkındalık bilinci oluşturması, iç denetim ve disiplin sağlaması, iyi davranışın gerçekleştirilmesi, kötü davranıştan kaçınılması, sorumluluk ve ödevlerin yerine getirilmesine ve mutluluğun elde edilmesine yardımcı olmasıdır. Yazar, inandığımız değerlerin ahiret bilinci ile ilişkilerini de bu noktada kısaca ortaya koymuştur. Ahiret bilinci ile ilgili görülen bu değerler; akıl, bilgi, seçme özgürlüğü, sorumluluk, sabır, kul hakkı, adalet, merhamet, cömertlik, affedicilik ve mutluluktur. (s.79-86)

İkinci bölümde, İlahiyat Fakültesi öğrencileri ve mezunları ile ahiret bilinci üzerine yapılan anket ve mülakat araştırmalarının bulguları ele alınmıştır. Bu doğrultuda anket

çalışması, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 2014-2015 Eğitim Yılı ilk ve son sınıf öğrencileri ile yapılmıştır. Bu bağlamda anket çalışmasına toplam 368 öğrenci katılmıştır ve bu öğrencilerin 276'sı kız, 92'si erkektir. Ayrıca araştırmaya katılan 154 kişi birinci sınıf, 214 kişi ise son sınıf öğrencisidir. Ölçme aracı olarak, yazar tarafından geliştirilen "Adalet Bilinci ve Kul Hakkı Bilinci Tutum Ölçeği" ile "Ahiret Bilinci Ölçeği" kullanılmıştır. (s.89) Ölçeklerin güvenilirlik derecesi yüksek olarak tespit edilmiştir. Ankette ulaşılan sonuçlar özetle şöyledir: Ahiret bilinci ile adalet ve kul hakkı arasında olumlu ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır, İlahiyat tahsilinin, bireylerin öznel dindarlığı ile arasında negatif bir ilişki olmasına rağmen öznel ahlak ilişkisi ile arasında pozitif bir ilişki söz konusudur. Ahiret düşüncesinin günlük hayatta çok sık düşünülmesi konusunda öğrenciler düşününler ve düşünmeyenler olarak ikiye ayrılmışlardır. Ahiret çoğunlukla sıkıntılı anlarda düşünülmüş ve psikolojik destek olarak görülmüştür. Katılımcıların öznel ahiret algısının hem olumlu hem de olumsuz yanları bulunmaktadır. Ölüm ve ahiret inancı arasında olumlu bir ilişkinin kurulmasının güç olduğu görülmüştür. Ahiret inancı bireylerin davranışlarını şekillendirmede ve kişinin iç disiplini sağlamasında önemli bir etkidir. Katılımcıların ahiret bilincinin oluşmasında Kur'an belirleyici bir kaynak değildir. Bu noktada yazar, ahiret algısının ayetlerden ziyade hadisler ve hadislere dayalı kültürel etkiler ile şekillendiği görüşündedir.

Eserin ikinci çalışması olan araştırma ise, İlahiyat Fakültesi mezunu 30 kişi ile yapılan mülakatlardır. Ankara Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi ve Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakülteleri'nden mezun 10'ar kişi ile gerçekleştirilen çalışma, 19 kadın, 11 erkek olmak üzere toplam 30 katılımcıdan oluşturulmuştur. Mülakatta elde edilen bulguların yerinde kullanılması ve okuyucunun katılımcıyı kendi ifadeleri ile okumaya imkân bulması eseri bu bölümden itibaren daha akıcı yapmaktadır.

Mülakat çalışmasında seçilen sorular amacına uygun seçilmiş olup, tekrar niteliğinde olan sorular bulunmamaktadır. Mülakatta, ahiret bilinci ile ilişkili görülen manevi gelişim, dindarlık ve ahlaki gelişim konuları da katılımcılara sorulmuştur. Burada ilişkili görülen hususlar başarılı bir şekilde seçilmiş ve mülakatın gidişatı açısından yerinde olmuştur. Şekil açısından ise tablolar gayet açık ve anlaşılır bir şekilde kullanılmış, katılımcıların cevapları italik bir şekilde yazılmıştır.

Yazar, mülakat bulgularını sunarken sadece mülakat kesitlerini vermemiş, aynı zamanda gerekli gördüğü yerlerde katılımcıların cevapları ile ilgili açıklamalarda bulunmuş ve kendi görüşlerini sunmuştur. Mülakat cevaplarının dikkat çekici ve düşündürücü noktaları yazar tarafından vurgulanmıştır. Sorulan sorular ve bulgular ortaya konulduktan sonra, anket çalışmasında olduğu gibi, bu kısımda da hipotezlerin ve alt hipotezlerin doğrulanıp doğrulanmadığı veriler ışığında sunulmuştur.

Mülakatta elde edilen sonuçlar genel olarak şöyledir: Katılımcıların çoğu kendini dindar olarak tanımlamıştır. İlahiyat tahsilinin bireylerin dindarlığını artırması konusunda katılımcılar arttırdığı ve arttırmadığı yönünde ikiye ayrılmış ancak ilahiyat tahsilinin ahlaki gelişimlerine katkıda bulunduğunu söylemişlerdir. Ahiret ile ilgili öne çıkan kavramlar genellikle cennet, cehennem, sorgu, hesap, mizan, adalet ve mahşer şeklinde olmuştur. (s.129) Ahireti düşünme sıklıkları sorulduğunda çoğunlukla "her an" cevabı verilmiş, "çok sık değil" cevabını veren bazı katılımcılar ise dünyevileşmeyi ve gençliği sebep olarak göstermişlerdir. Ahiret, katılımcılara göre sıkıntılı zamanlarda daha çok düşünülmekte ve bireylere ümit duygusu vermektedir. Yazarın da dikkat çektiği "yalnızken" ahiretin çok sık düşünülmesi mevzusu bireyin iç muhasebesini yapmasında ahiret bilincinin önemli rolü olduğunu göstermektedir. (s.138) Yazarın burada olduğu gibi mülakat sonuçlarının değerlendirilmesinin tamamında dikkat çekici hususları belirtmesi okuyucunun dikkatini toplamak açısından faydalı olmuştur. Bireylerin zihnindeki ahiret tasavvuru genel olarak manevi ve adalet üzerine kurulu bir tasavvur olmakla birlikte maddi açıdan belirsizdir. (s.144) Ahirete inancının dünyadaki temel yansımalarının davranış boyutu konusunda katılımcılar, çoğunlukla dini temelli ahlaki ilkeyi referans aldıklarını söylemişler ve bu dini temel içinde

ahiret inancının etkisinin çok yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Ahiret inancı katılımcıların büyük çoğunluğu için İslam ahlakının bir unsuru olarak kabul edilmektedir ve İslam dini açısından çok önemli bir konumdur. (s.160) Bir davranışı yaparken karşılığının olacağı şuruyla yapmak bireyi daha doğru yaşamaya sevk etmektedir. Dolayısıyla ahiret bilincinin davranışlar üzerinde yaptırım gücünü arttırdığı ve tabiri caizse bireyi iyilik yapmaya ve kötülükten uzak durmaya yönlendirdiği görülmektedir.

Mülakat sonuçlarına göre ilahiyat tahsili, çoğunlukla bireylerin ahiret bilincini arttırmasında etkili olmuştur. Öte yandan bu eğitimin sadece bilgi kattığını, ahlaki ya da inanç olarak herhangi bir katkısı olmadığını ve bu eğitim süresince yapılan sorgulamaların dindarlıklarını olumsuz etkilediğini söyleyen mezunların varlığı da göz ardı edilmemelidir. Sorgulamaların ve bilgiyi kaynağından öğrenmenin dindarlıklarını arttırdığını söyleyen katılımcıların da olması dikkat çekicidir. Anket çalışmasında olduğu gibi mülakatta da son olarak ahiret bilincinin oluşmasında etkili olan kaynaklar sorulmuş ve temel kaynaklar ile birlikte kültürün de çok etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. (s.168) Detaylı incelendiğinde ahiretin bilgi boyutunda temel kaynakların, uygulamaya yönelik meselelerde ise toplum genel kültürünün etkili olduğu görülür. (s.172) Bu noktada yazarın "Ahiret bilincinin oluşmasında rivayet dayalı kültürel yorumlar İslam'ın temel kaynaklarından daha etkilidir" hipotezi de doğrulanmaktadır. (s.175)

Sonuç bölümünde yazar, eserin genel bir özetini yapmıştır. Bu bağlamda eserin çıkış noktası olan ahiret inancının, insanları ahlaki yönden etkilediğine vurgu yapılmıştır. Ahiret inancının insanı hem dünya hem de ahiret hayatında mutluluğa kavuşturmak, kötülüklerden alıkoyarak iyilik yapmaya teşvik etmek, kişinin sorumluluk ve ödevlerini yerine getirmesine yardımcı olmak gibi birçok önemli işleve sahiptir. (s.178) Bu nedenle ahiret inancının din eğitiminde daha çok vurgulanması gereklidir. İlahiyat tahsilinin ahiret inancına olan katkısının incelendiği anket ve mülakat çalışmaları, bu tahsilin öğrencilik sürecindeki etkisinin hayata atıldıktan sonraki etkisi ile farklı olduğunu düşündürmektedir. Bu noktada şu söylenebilir ki İlahiyat Fakültesi öğrencileri, ilahiyat tahsili süresince bilgiyi hayatlarına geçirmede sıkıntı yaşamaktadır ancak hayata atıldıklarında ise bu bilgilerin etkisini daha net göstermektedirler. Araştırmanın en temel sonucu şudur: Ahiret bilinci kavramının din eğitiminde hem ahlaki bir unsur hem de değer olarak ele alınması ve vurgulanması, inancın davranışı şekillendirmesi bakımından önemlidir. (s.181) Kaynakça kısmı ile eser nihayete erdirilmiştir. Eserin yöntemi ve hacmi dikkate alındığında oldukça zengin bir kaynakça ile oluşturulduğu görülmektedir. (s.183-188)

Araştırmaya katkı mahiyetinde şu birkaç unsur zikredilebilir: Eserde şekil açısından veriler gerektiği yerde tablolar ile açık bir şekilde ortaya konulmuş ve genel olarak bulgular okuyucuyu yormayan bir tarzda ele alınmıştır. Okuyucular eserde, ahiret inancı ile ilgili konuları katılımcıların cevapları ile okuyarak kendilerinden bir şeyler bulabilecek, özellikle mülakatta verilen cevaplarda belki de akillarındaki düşünceleri yazıda görebilecek ve kitabın tesiri altına girebileceklerdir. Kitabın adı "Din Eğitimi ve Öğretimi Açısından Ahiret Bilinci" olarak zikredilmiştir. Ancak muhtevasına bakıldığında sadece ilahiyat tahsili dikkate alınarak oluşturulmuştur. Bu açıdan başlığa "ilahiyat" ifadesi eklenebilirdi. Başka bir husus ise araştırma kapsamının sınırlılığıdır. Anket çalışması sadece Marmara Üniversitesi ilk ve son sınıf öğrencileri ile yapılmıştır, mülakat çalışması ise Ankara Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi ve Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencileri ile yapılmıştır. Başka ilahiyat fakültelerinin öğrencilerinin ve mezunlarının bu hususlarda farklı görüşleri olabileceği düşünülebilir. Dolayısıyla eserin anket ve mülakat sonuçları bu sınırlılık göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir. Bir diğer husus ise, eserde ilahiyat fakültelerinin ahiret inancına etkisinin ne derecede olduğu ortaya koyulmaya çalışılmaktadır fakat buna ek olarak eserde ilahiyat fakültelerinin ahiret inancı ve bilinci kazandırma yönünde bir misyonu ve fonksiyonu olup olmadığı tartışmasının da yapılması ufuk açıcı olabilirdi.

Sonuç olarak değerlendirdiğimiz bu eser büyük bir emeğin ürünüdür. Zengin bir kaynakça ile oluşturulan eser yazarın bilgi birikimi ile birlikte eğitim camiasına önemli bir katkıda bulunmaktadır. Ahiret bilinci kavramının din eğitiminde değer ve ahlaki unsur olarak daha sık ele alınmasını ve bu eğitimi veren din eğitimcilerine ahiret inancına daha fazla vurgu yapmaları yönünde teşvik etmesi ile çalışma, din eğitimi disiplinine ayrıca önemli bir katkı sağlamaktadır.